

Το πρόσωπο της Παναγίας στη ζωή και τη διδασκαλία του Γέροντος Ιωσήφ του Ησυχαστού

/ Αφιέρωμα στον Γέροντα Ιωσήφ Βατοπαιδινό

Μητροπολίτης Εδέσσης, Πέλλης & Αλμωπίας Ιωήλ

Κατ' αρχήν θα ήθελα να φανερώσω στο παρόν φιλάγιο και φιλοπατερικό συνέδριο που διοργανώνει η Ιερά Μονή Βατοπαιδίου για τον μεγάλο Γέροντα ησυχαστή Ιωσήφ, πως η πρώτη μου γνωριμία μαζί του ήταν στην ερημική Προβάτα του Αγίου Όρους, και μάλιστα στο κελλί του αγίου Αρτεμίου που τότε μόναζε ησυχαστικά η συνοδεία του Παπά Εφραίμ, του κατοπινού ηγουμένου της Μονής Φιλοθέου στον Άθωνα. Να γίνω πιο σαφής. Εκεί πρωτοάκουσα από το Γέροντα Εφραίμ, όντας νεαρός φοιτητής της θεολογίας, για την προσωπικότη-τα και την πνευματική του εργασία. Εκεί μου δόθηκε η ευκαιρία κατά τη διάρκεια της θείας Λειτουργίας να προσκυνήσω και την κάρα του Ιωσήφ του ησυχαστή, τυλιγμένη, αν δεν κάνω λάθος, μέσα σ' ένα κε-ντημένο ωραίο σάκκο. Όντως η αγία κάρα του απέπνεε το άρωμα της αγιότητας που πρόδιδε την ένθεη επίγεια ζωή του και τη ζωντανή πα-ρουσία του Αγίου Πνεύματος και μετά θάνατο στα

αγιασμένα οστέα και λείψανά του.

Το θέμα που μου δόθηκε να αναπτύξω είναι η παρουσία της Υπεραγίας Θεοτόκου στη ζωή του οσίου αυτού ανδρός Ιωσήφ στο πολύφημο περιβόλι της, στον Άθω. Πάντοτε η Κυρία Θεοτόκος ήταν βοηθός και σκεπαστής στη ζωή του και στη ζωή αυτών που τον ακολουθούσαν και είχαν εμπιστευθεί την πρόοδό τους στη σοφή καθοδήγησή του. Είχε φλογερή αγάπη προς την Κυρία μας Θεοτόκο. Μόνο που άκουγε το όνομά Της δάκρυζε από τον θείο πόθο και τον πάναγνο έρωτα, γρά-φει ο Βατοπαδινός ηγούμενος π. Εφραίμ.¹ Ο ευγνώμων υποτακτικός του Ιωσήφ ο Βατοπαιδινός διηγείται πως στις πρώτες δυσκολίες στην επίπονη πνευματική του εργασία βρήκε συμπαραστάτιδα την τροφό και βοηθό των μοναστών του Άθωνος, την Γερόντισσα Θεοτό-κο. Αναφέρει χαρακτηριστικά πως στις αψυχολόγητες αντιδράσεις του Γέροντα των ησυχαστηρίων του αγίου Βασιλείου που φθονούσε την πρόοδο του νεαρού Ιωσήφ, την προσευχή που έκανε στην Πανα-γία· «Απευθυνόμουνά και στην Δέσποινά μας και Την ικέτευα. Όπως ήμουν εκεί και κοίταζα προς τον Άθωνα, όπου φαινόταν καλά και το μέρος με το εκκλησάκι της Παναγίας μας, σαν να αισθάνθηκα μέσα μου ένα σκίρτημα χαράς. Αμέσως βλέπω μία φωτεινή ακτίνα να βγαί-νει από την εκκλησία της Παναγίας και σαν ουράνιο τόξο ήρθε και ακούμπησε επάνω μου. Αμέσως αλλοιώθηκα όλος και ξέχασα τον εαυτό μου. Γέμισα φως μέσα στην καρδιά μου, έξω και παντού και δεν αισθανόμουνά αν έχω σώμα. Τότε άρχισε να λέγεται η ευχή μέσα μου τόσο ρυθμικά, που απορούσα, γιατί εγώ δεν προσπαθούσα· μόνο έβλεπα και άκουγα ταυτοχρόνως, και θαύμαζα»². Στα πρώτα χρόνια της ησυχαστικής του ζωής

σύχναζε πυκνά στο ναΐδριο της Κυρίας Θεοτόκου στις παρυφές της κορυφής «απ' όπου του συνέβηκε το μεγάλο γεγονός και καλλιεργούσε με μεγάλη ακρίβεια την ευχή»³.

Είναι γνωστό από τους βίους των Αγίων πως στα μεγάλα χαρίσματα που δίνει ο Θεός αντιστοιχούν και μεγάλοι πειρασμοί. Ο άγιος διέρχεται την κάμινο των πειρασμών και καθαρίζεται ως χρυσός εν χωνευτηρίω. Βέβαια κατά τη διάρκεια των πειρασμικών ενοχλήσεων αποκαλύπτεται η δύναμη και η χάρη του Θεού, αλλά και μετά την απομάκρυνση των πειρασμών, επειδή είναι ελεύθερος πλέον των παθών, φανερά και αποκαλυπτικά φαίνεται να επανθεί επάνω του αυτή η χάρη και να μεταδίδεται και στους άλλους. Από τον αιώνιο αυτό κανόνα δεν μπορούσε να εξαιρεθεί ο Γέροντας Ιωσήφ. Δέχθηκε τις επιθέσεις των κακοβούλων δαιμόνων με τη μορφή διαφόρων πειρασμών. Αλλά η χειρότερη όχληση ήταν ο πόλεμος της πορνείας, δηλαδή των πορνικών λογισμών και πυρώσεων. «Ο Γέροντας Ιωσήφ αντιμετώπιζε γενναία αυτόν τον πόλεμο με τη θερμότητα του ζήλου, με την ορμή της αθλητικής προθέσεως, με την πείρα της θείας αντιλήψεως και την ιερώτατη μορφή του περιβάλλοντος, με το οποίο «αποκλειστικά ο Αγιώνυμος Άθωνας περιβάλλει τους φοιτητές του»⁴. Προκειμένου να βγει νικηφόρος από τον αγώνα αυτό, χρησιμοποίησε διάφορα πρακτικά μέσα, όπως π.χ. το «αλεξιτήριο ξύλο»⁵, την κατάργηση του στρώματος κ.ά. Ο ίδιος ομολογεί πως επειδή ο πόλεμος δεν υποχωρούσε «έκλαια, στέναζα, παρακαλούσα την Δέσποινά μας Θεοτόκο, που πολλές φορές με παρηγόρησε, αλλά καμία λύση δεν φαινόταν να δίνεται»⁶. Είναι επίσης γνωστό πως ο σαρκικός πόλεμος δεν υποχωρεί με μόνο τις ασκητικές σωματικές πράξεις, αλλά με την ταπείνωση και προπαντός την θεία βοήθεια. Αυτήν επεκαλείτο ο μακαριστός Γέροντας. Ιδιαιτέρως ζητούσε τη βοήθεια της Υπεραγίας Θεοτόκου, για να λυτρωθεί από τον ειδεχθή αυτόν πειρασμό. Ο επιφανής ομώνυμός του υποτακτικός γράφει πως σχεδόν κάθε βράδυ του εμφανιζόντουσαν τα πονηρά πνεύματα και του έκαναν βιαία επίθεση. «Ο Γέροντας όμως με την επίκληση του ονόματος του Ιησού και της Παναγίας μας, αμυνόταν»⁷. Ακούστε, πώς επικαλείται την Παναγία μας: «Δέσποινά μας, Δέσποινα, φώναζα με πόνο, γνωρίζεις εσύ η κουροτρόφος των παρθένων ότι ποτέ δεν συμπάθησα την σαρκική αμαρτία και μετά την επίγνωση του Υιού σου έταξα όρο για την πλήρη κατ' άνθρωπο αγνότητα. Γιατί τόση βία και επιμονή; Θα νικήσει την προαίρεσή μου;»⁸. Στη δύναμη του Χριστού και στην ενέργεια της χάριτος της Παναγίας ο ησυχαστής Ιωσήφ αποδίδει την απαλλαγή του από το πνεύμα της πορνείας⁹.

Όσο αυξάνει η ενέργεια της χάριτος του Θεού, τόσο και μεγαλώνουν οι πειρασμοί. Χαρακτηριστική είναι η οπτασία που είδε με τον ουράνιο εκείνο ναό, που ψαλλόταν ο ύμνος προς την Παναγία¹⁰. Εκεί στον ουράνιο ναό είδε την εικόνα της Παναγίας στο τέμπλο που κρατούσε «στα γόνατά Της ως βρέφος τον προαιώνιο Κύριό μας»¹¹

. Καλύτερα όμως είναι να αφήσω τη διήγηση που κάνει ο Ιωσήφ ο Βατοπαιδινός να ακουσθεί ολόκληρη. «Τότε μου έκανε νεύμα ο οδηγός μου να πλησιάσω για να προσκυνήσω και με γύρισε προς την Δέσποινά μας Θεο-τόκο και Παραμυθία όλων των Χριστιανών. Δεν κατάλαβα αν και πόσο κινήθηκα και, ενώ ήμουν στραμμένος προς Αυτήν και προσπαθούσα να θαυμάσω τη δόξα και το μεγαλείο της, ο οδηγός μου, που φαινόταν ότι είχε πολλή οικειότητα και παρρησία, με ένα ύφος παρακλητικό και με φωνή πολύ καθαρή, που τη θυμάμαι και τώρα, είπε προς την Κυρία μας: “Δέσποινα του κόσμου, δείξε την δόξα Σου στον δούλο Σου να μην κυριευθεί από την λύπη”! Τότε, τί να πω ο ευτελής και περισσότερο από κάθε άνθρωπο ανάξιος; Έλαμψε όπως ο ήλιος η παναγία μορφή Της και είδα καθαρά πλέον, όχι σαν εικόνα, αλλά ζωντανή και ολόσωμη κατά τη δύναμη της θνητότητός μου την Κυρία των όλων και Βασίλισσα να βαστάζει στις αγκάλες Της τον Σωτήρα του κόσμου, τον Κύριό μας Ιησού, πλήρη Χάριτος και μεγαλείου. Μόλις είδα μέχρι σε ένα σημείο την θεοπρεπή εκείνη δόξα της Κυρίας μας, δεν μπόρεσα να σταθώ άλλο και έπεσα κάτω στο δάπεδο και άρχισα να κλαίω ψιθυρίζοντας: “Δέσποινά μου, Δέσποινά μου, μη με εγκαταλείπεις”. Τότε άκουσα την μακάρια, μελισταγή και ανώτερη κάθε παρηγοριάς φωνή Της να λέει στον οδηγό μου: “Πάρε τον τώρα στον τόπο του να αγωνίζεται και να έχει την ελπίδα του σε μένα”. Αισθάνθηκα ότι κάποιος με κτύπησε ελαφρά στον ώμο και καθώς δοκίμαζα να σηκωθώ βρέθηκα στον τόπο μου, όπως κάθησα στην αρχή και προσευχόμενοι με το πρόσωπό μου βρεγμένο από δάκρυα. Από τότε και πέρα τόση αγάπη και ευλάβεια αισθανόμενοι προς την Κυρία μας, ώστε μόνο το όνομά Της με γέμιζε χαρά πνευματική. Το “ας έχει την ελπίδα του σε μένα” ήταν από τότε και μπρός η μόνιμη παρηγοριά μου»¹².

1 .Διάλεξη για τη Μονή Μαχαιρά. Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας. 21 Οκτωβρίου 2001.

2. Γέροντος Ίωσήφ Βατοπαιδινού. Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ήσυχαστής. Βίος - Διδασκαλία - «Η Δεκάφωνος Σάλπιγξ», Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Αγιον Όρος 62004. σ. 45.

3. Ό.π., σ. 4

4. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, σ. 71.

5. Ό.π., σ. 71.

6. Ό. π., σ. 72.

7. Ό. π., σ. 85.

8. Ό. π., σ. 86.

9. Βλ. ό. π., σ. 87.

0. Βλ. ό. π.. σ. 100.

- 1. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού. Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, σ. 103.**
12. Ό. π., σ. 103-104.

[page_end]

Σημαντική επίσης είναι η πληροφορία πως κατόπιν επικλήσεως του ονόματος της Παναγίας βρέθηκε νερό στον τόπο των ασκητικών του παλαισμάτων, προκειμένου να απαλλαγούν από τον κόπο της μεταφοράς του νερού από μακρινή απόσταση¹³. Η Παναγία ήταν μετά τον Ιησού Χριστό η κυρία απασχόληση του λογισμού και του εργοχείρου του. Ως ξυλογλύπτης που ήταν, έφτιαχνε ένα σταυρό «που πάνω του ήταν σκαλισμένος ο εσταυρωμένος Κύριός μας από την μία πλευρά και από την άλλη η Κυρία μας Θεοτόκος»¹⁴.

Εξαιρετικής σημασίας είναι η πληροφορία του Γέροντος Ιωσήφ του Βατοπαιδινού για τον όσιο Ιωσήφ τον ησυχαστή πως τον βρήκε μια φορά κατά τη διάρκεια μιας σωματικής ταλαιπωρίας, (είχε δύσπνοια) να κρατάει την εικόνα της Υπεραγίας Θεοτόκου και να της απευθύνει λόγια ικετευτικά· «Δέσποινά μου, Δέσποινά μου, μη με εγκαταλείπεις, εγώ σε ασπάζομαι στην εικόνα Σου και Συ με χείδεψες ζωντανή!»¹⁵. Στη συνέχεια διηγείται ο όσιος πως στο παρελθόν σε κάποια δυσκολία του τού εμφανίσθηκε η Κυρία Θεοτόκος κρατούσα τον Κύριο και του υπενθύμιζε: «Δεν σου είπα να έχεις την ελπίδα σε μένα; γιατί αποθαρρύνεσαι; Να πάρει τον Χριστό ! Άπλωσε την μακαρία αγκαλιά Της προς εμένα και το πανάγιο Βρέφος με πλησίασε, όσο που να μπορεί ο άνθρωπος να το φτάσει! Εγώ επειδή από την έκπληξή μου δεν τολμούσα να κάμω καμιά κίνηση, άπλωσε ο πανάγαθος Ιησούς το χεράκι Του και με χείδεψε τρεις φορές στο μέτωπο και στο κεφάλι! Γέμιση η ψυχή μου αγάπη αμέτρητη και φως, που δεν μπορούσα να σταθώ πλέον στα πόδια μου. Έπεσα κάτω και με πόθο και δάκρυα φιλούσα το μέρος, όπου στεκόταν η Βασίλισσα των όλων»¹⁶.

Τέλος κατά την τελευταία του στον επίγειο κόσμο την Παναγία μας επικαλέσθηκε εκτενώς. Γράφει ο ομώνυμός του υποτακτικός· «Όταν του ευχήθηκαν ανάρρωση, τους είπε· “όχι, όχι· φεύγω σύντομα! Όταν θα ακούσετε μετά από τρεις ημέρες τις καμπάνες, να ξέρετε ότι έφυγε ο φίλος σας· υπολογίζω της Παναγίας μας»¹⁷. Στις δέκα πέντε Αυγούστου, ημέρα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, κοινώνησε για τελευταία φορά. «Κοίταζε με επιμονή την εικόνα της Κυρίας μας, που τόσο αγαπούσε, σαν να Της ζητούσε κάτι. Κάτι που το γνώριζε ακριβώς Εκείνη. Τα ήρεμα δάκρυά του μαρτυρούσαν την ενδόμυχη αίτηση της ψυχής του προς Αυτήν· Αυτήν, που τόσες φορές τον παρηγόρησε και του συνέστησε να τρέφει βέβαιη ελπίδα προς την ευσπλαχνία της. Πράγματι την ίδια μέρα παρέδωσε την αγία του ψυχή προς τον Κύριο και άφησε άριστο παράδειγμα σε όλο το Όρος, αλλά και σε όλους μας μέχρι και σήμερα».

Σύντομη αναφορά στη διδασκαλία του Γέροντος Ιωσήφ για την Υπεραγία Θεοτόκο.

Περιττό είναι να πω πως η αγάπη για την Παναγία είναι «ανωτέρα πάσης περιγραφής»¹⁸. Την ονομάζει «η Πάναγνος Μητέρα μας, Βασίλισσα και Κυρία των όλων»¹⁹. Μόνον η ανάμνηση της Θεοτόκου και η επίκληση του ονόματός της φέρνουν δάκρυα στα μάτια «Μόλις ειπής Παναγία μου ! δεν δύνασαι να

κρατήσης. Οπότε εξ αυτών γεννάται μία γαλήνη εις όλον το σώμα και τελεία ειρήνη»²⁰. Για να επέλθει κατάνυξη, απαραίτητη βέβαια προϋπόθεση για προσευχή, είναι η απαγγελία των ύμνων της Θεο-οτόκου²¹. Η ανταμοιβή όσων αγωνίζονται είναι «να ευρισκώμεθα με την Παναγίαν μας ως γνήσια τέκνα της», «να συγχαίρωμεν διαρκώς με την γλυκειάν μας Μαννούλα»²². Στην τριακοστή τρίτη επιστολή του περι-γράφει τη σωφροσύνη και την καθαρότητα ως αρετές που αναπαύουν την Παναγία: «Δεν ημπορώ να σας περιγράψω πόσον αρέσκει η Παναγία μας την σωφροσύνην και καθαρότητα. Επειδή Αυτή είναι η μόνη αγνή Παρθένος, δι' αυτό και όλους τοιούτους μας θέλει και αγαπά. Και μόλις ημείς την φωνάζομεν, σπεύδει ευθύς εις βοήθειαν. Δεν προλαμβάνεις να ειπής, Παναγία Θεοτόκε, βοήθει μοι! Και ευθύς ως αστραπή διαυγάζει τον νουν και πληροί φωτισμού την καρδίαν. Και ελκύει τον νουν εις την προσευχήν και την καρδίαν εις την Αγάπην»²³. Επίσης σε άλλη επιστολή του λέγει ότι η Παναγία αγαπά την αγνεϊάν²⁴.

Σταθερή είναι η διδασκαλία του πως στους πειρασμούς βοηθός ακαταίσχυνη είναι η Υπεραγία Θεοτόκος²⁵. Είναι η παράκληση πάσης ψυχής χριστιανών²⁶. Σκέπη κραταιά των πιστών²⁷. Ο φύλακας των χριστιανών από κάθε κακό, «από παντοίων εχθρών ορατών, αοράτων»²⁸. Είναι η γλυκυτάτη Άνασσα²⁹. Είμαστε «αδελφοί του Χριστού μας και τέκνα της Παναχράντου Μητρός Του»³⁰. Είναι μητέρα του ελέους και πηγή αγαθότητος και άμισθος βοηθός ιατρός των θλίψεών μας³¹.

Προτρέπει στις θλίψεις μας να αγκαλιάζουμε την εικόνα της Παναγίας «ως να είναι ζώσα»³² και αυτή θα γίνει μεσίτης για μας στον Θεό³³.

Δίδει και τις εξής πρακτικές οδηγίες: «Φώναζε την Μαννούλα Του συνεχώς, διάβαζε τους Χαιρετισμούς και Αυτή θα σε προστατεύη· πάντα θα σε φυλάττη από κάθε κακόν... Να έχης πάντοτε μίαν εικονούλα της Παναγίας στον κόρπον σου, να την προσκυνής, όπου κάθεσαι και πλα-γιάζεις να κοιμηθής. Και όσον την αγαπάς, περισσότερο θα σε αγαπά· και εις κάθε περίστασιν που θα την φωνάξης θα αισθανθής αισθητήν την βοήθειαν και παρηγορίαν Της. Αυτή πάντοτε και αδιαλείπτως μεσιτεύ-ει δι' όλα τα τέκνα της όπου θερμώς την φωνάζουν»³⁴.

Το όνομα της Παναγίας είναι γλυκύτατον και ποθεινότατον³⁵.

Θα ήθελα να τελειώσω την μικρή αυτή εισήγησή μου με στίχους του Οσίου ανδρός Ιωσήφ του σπηλαιώτου προς την Παναγία.

«Ει δε ζητείς και άλληνε δευτέραν μαρτυρίαν,

άκουσε και την Άνασσαν Θεοτόκον Μαρίαν,

όπου σου λέγει: “Όποιος σταθεί εδώ για τ’ όνομά μου”,

μη αμελών τα χρέη του ποιών το θέλημά μου,

Εγώ θα επιμεληθώ να τον τροφοδοτήσω,

κι εις κάθε θλίψιν κι’ αρρώστια θα τον υπερασπίσω!

Αλλά και Πρέσβυς συμπαθής, άξιος και μεγάλος,

θα του φανώ στους ουρανούς, όσον εμέ κανείς άλλος.

Διότι εγώ εγέννησα, βάστασα, θήλασά Τον,

τον Κύριόν μου και Θεόν και Σωτήρα πάντων!

Όπου τον παραστέκουνε Θρόνοι και Εξουσίαι,

τα Χερουβεΐμ, τα Σεραφεΐμ, Αγγελικαί στρατεΐαι,

χοροί Μαρτύρων, Προφητών, Αποστόλων κι Οσίων,

έτι κι’ εγώ η Βασίλισσα όλης της γης

και των επουρανίων!

Λοιπόν, αν θέλεις, άκουσον και βάσταζε τας θλίψεις,

και του Υιού μου το σταυρόν, ποτέ σου μην αφήσης!

Και μέλλεις εις τους ουρανούς, ν’ αγάλλεσ’ αιωνίως,

ευχαΐς πάντων Αγίων τε συν ταις εμαΐς πρεσβείαις!

Αμήν»³⁶.

13. Ό. π., σ. 106

14. Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, σ. 110.

15. Ό. π., σ. 155.

16. Ό. π., σ. 157.

17. Ό. π., σ. 159.

18. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Ιερά Μονή Φιλοθέου, Άγιον Όρος 2003 σ. 22.

19. Ό. π. Επιστολή 5. σ. 56.
20. Ό. π. Επιστολή 5. σ. 57.
21. Βλ. ό. π. Επιστολή 26. σ. 159.
22. Ό. π. Επιστολή 32. σ. 190 και Επιστολή 57. σ. 316.
23. Ό. π. Επιστολή 33. σ. 198.
24. Βλ. Ό. π. Επιστολή 34. σ. 202-203.
25. Βλ. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας. Επιστολή 40. σ. 246 κ. ε.
26. Βλ. ό. π. Επιστολή 43. σ. 264. Πρβλ και Επιστολή 46. σ. 273.
27. Βλ. ό. π. Επιστολή 44. σ. 268.
28. Βλ. ό. π. Επιστολή 44. σ. 269.
29. Βλ. ό. π. Επιστολή 55. σ. 303.
30. Ό. π. Επιστολή 46. σ. 311.
31. Βλ. ό. π. Επιστολή 66. σ. 346.
32. Ό. π. Επιστολή 72. σ. 364.
33. Βλ. ό. π. Επιστολή 72. σ. 364.
34. Ό. π. Επιστολή 78. σ. 382-383.
35. Βλ. ό. π. Επιστολή 81. σ. 391.

(Πρακτικά Διορθοδόξων Επιστημονικών Συνεδρίων Αθηνών και Λεμεσού, Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, Άγιον Όρος- Φιλοκαλική Εμπειρία. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου Άγιον Όρος 2007. σσ. 365-372)

<http://bit.ly/2IfUoP3>